

ADAM REDZIK (Warszawa)

Antoni Peretiatkowicz jako profesor Uniwersytetu Lwowskiego (1918-1919)

Twórczość naukowa prof. Antoniego Peretiatkowicza, badacza prawa państwowego i filozofii prawa, rektora Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Handlowej w Poznaniu, jest znana i ciągle budzi zainteresowanie¹. Jeden epizod z jego życia – profesura na Uniwersytecie Lwowskim – pozostaje jednak w cieniu. W artykułach biograficznych poświęconych A. Peretiatkowiczowi, z uwagi na niedostępność źródeł, ten etap życia jest mało precyzyjnie przedstawiany² lub zgoła pomijany³. Nowo odnalezione źródła archiwalne pozwalają nam wyjaśnić tę sprawę.

A. Peretiatkowicz urodził się w 1884 r. w ziemiańskiej rodzinie na Wołyniu, ukończył w 1902 r. gimnazjum w Kamieńcu Podolskim, a następnie podjął studia na Uniwersytecie Warszawskim, z którego został usunięty w 1905 r. za udział w demonstracji. Po krótkim pobycie w Berlinie trafił na dwa lata (1905-1907) do Lwowa. Był to jego pierwszy kontakt ze środowiskiem naukowym Lwowa. Wypada zauważyć, że poziom lwowskiego wydziału prawa był wówczas niezwykle wysoki. Podkreślają to autorzy wspomnień, którzy przenosili się z rosyjskiego uniwersytetu w Warszawie, jak chociażby poeta Zdzisław Dębicki, który początkowo studiował na rosyjskim Uniwersytecie Warszawskim, a następnie przeniósł się na Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego. Nic dziwnego, w okresie tym lwowski *faculetet iuris* to poczet wybitnych polskich uczonych prawników. Historię prawa wykładał prof.

¹ Zob. A. Gulczyński, *Antoni Peretiatkowicz 1 IX 1936 – 31 VIII 1939*, w: *Poczet rektorów Almae Matris Posnaniensis*, pod red. T. Schramma, Poznań 2004, s. 113-124 i podane tam źródła i literatura.

² Np. Z.K. Nowakowski, W. Sobociński, *Peretiatkowicz Antoni (1884-1956)*, PSB, t. 25, s. 607; A. Gulczyński, o.c., tenże, *Antoni Peretiatkowicz. Redaktor naczelny 1921-1939*, RPEiS 2006, z. 2, s. 69-72.

³ D. Dudek, *Antoni Peretiatkowicz (1884-1956)*, w: *Profesorowie prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, pod red. A. Dębińskiego, W.S. Staszewskiego, M. Wójcik, Lublin 2006, s. 225.

Oswald Balzer, prawo kościelne prof. Władysław Abraham, prawo rzymskie profesorowie Marceli Chlamtacz i Ignacy Koschembahr-Łyskowski, a także zmarły w tym czasie (18 sierpnia 1906 r.) prof. Stanisław Szachowski, filozofię prawa prof. Gustaw Roszkowski, prawo państwowe prof. Stanisław Starzyński, prawo karne prof. Szczęsny Gryziecki, prawo cywilne prof. Ernest Till, prawo handlowe prof. Aleksander Doliński, procedurę cywilną prof. August Bálasits, prawo administracyjne i statystykę prof. Józef Buzek, a ekonomię profesorowie Władysław Ochenkowski i Stanisław Głębiński. Po spędzeniu dwóch lat we Lwowie, w 1907 r. Peretiatkowicz przeniósł się do Krakowa. Tam też w 1909 r. zdał rygorozę doktorskie i tym samym uzyskał tytuł doktora praw. Pięć lat później habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim i tam aż do 1918 r. wykładał jako docent prywatny.

W tym czasie Wydział Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Lwowskiego podjął starania o obsadzenie wakującej od 1915 r., tj. od śmierci prof. Gustawa Roszkowskiego katedry filozofii prawa (prawo międzynarodowe, które wykładał również zmarły objął w 1916 r. prof. Zygmunt Cybichowski). Na posiedzeniu Grona Profesorów Wydziału Prawa (Rady Wydziału) w dniu 30 października 1916 r. prof. Juliusz Makarewicz zaproponował, aby na katedrę filozofii prawa powołać dra Peretiatkowicza, docenta Uniwersytetu Jagiellońskiego, co jednogłośnie uchwalono⁴. Zabiegi wydziału o nominację dla Peretiatkowicza zostały uwieńczone sukcesem w 1918 r., kiedy to dnia 11 czerwca cesarz mianował docenta prywatnego UJ dr. Antoniego Peretiatkowicza „profesorem filozofii prawa i metodologii umiejętności prawniczych na Uniwersytecie Lwowskim”⁵. Podkreślić należy, że oficjalna nazwa uczelni od 1817 do 1918 r. brzmiała: „C. K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I we Lwowie”. Imię Jana Kazimierza uniwersytet otrzymał dopiero w 1919 r.

W programie wykładów w półroczu zimowym zapisano, że prof. nadzwyczajny Antoni Peretiatkowicz będzie wykładał „Encyklopedię nauk prawnych i politycznych” w wymiarze 3 godzin oraz „Filozofię społeczną J. J. Rousseau” w wymiarze 2 godzin⁶. Wykłady miał rozpocząć z opóźnieniem, o czym poinformował dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego. Z pisma przesłanego do dziekanatu wynika, że od sierpnia 1918 r. Peretiatkowicz przebywał na wyjeździe naukowym w Grazu, w związku z czym prosił o udzielenie mu urlopu do Świąt Bożego Narodzenia celem dokończenia badań. Zobowiązał się jednocześnie, że cały wykład przeprowadzi w ciągu stycznia oraz w semestrze letnim⁷. Urlop uzyskał. Wkrótce potem, 23 listopada 1918 r., Senat Akademicki Uniwersytetu Lwowskiego podjął uchwałę o zawieszeniu na

⁴ Державний Архів Львівської Області (dalej: DALO), f. 26, op. 6, spr. 798, k. 9 – protokół z posiedzenia Grona Profesorskiego Wydziału Prawa ULw. Z 30 października 1916 r.

⁵ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1482 – Teczka osobowa Antoniego Peretiatkowicza, k. 1.

⁶ C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I we Lwowie, Program wykładów w półroczu zimowym 1918/1919, Lwów 1918, s. 6.

⁷ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1482, k. 4-4v.

czas nieograniczony wykładów i wezwał młodzież akademicką do jak najliczniejszego wstępowania do Wojska Polskiego⁸. Związane było to z toczącymi się walkami polsko-ukraińskimi o Lwów. Zajęcia w pełnym wymiarze uruchomiono w 1919 r.

W grudniu 1918 r. Peretiatkowicz powrócił z zagranicy i, przebywając w mieszkaniu w Krakowie przy ul. Karmelickiej 9, oczekiwał informacji o rozpoczęciu zajęć we Lwowie. Tymczasem otrzymał pismo z informacją, że zajęcia są ciągle zawieszono⁹. Niemal jednocześnie dotarła do niego propozycja objęcia obowiązków profesora i dziekana w tworzącym się Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych powstającego w Lublinie prywatnego, katolickiego uniwersytetu. W styczniu 1919 r. przybył do Lublina. Nie rezygnował jednak z katedry lwowskiej. Nie wiemy, jak poważnie traktował swoje lubelskie zajęcia, ale już po trzech miesiącach zgodził się na przyjęcie zaproponowanego mu przez Komisariat Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu stanowiska profesora w powstającej „Wszechnicy Piastowskiej” w Poznaniu¹⁰.

Wkrótce po przyjęciu poznańskiej propozycji, na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego, 7 kwietnia 1919 r., prof. Kamil Stefko odczytał list od prof. Peretiatkowicza datowany 1 kwietnia, w którym informował on, że w październiku obejmie stanowisko profesora na Uniwersytecie w Poznaniu¹¹. Do Ministerstwa WRiOP w Warszawie wysłano wówczas wniosek Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w sprawie urlopowania Peretiatkowicza od zajęć we Lwowie do końca roku akademickiego 1918/19, w związku z organizowaniem przez niego Wydziału Prawa w Poznaniu. Ministerstwo zatwierdziło urlop 5 czerwca 1919 r.¹² Do Lwowa prof. Peretiatkowicz już nie powrócił, angażując siły w działalność organizacyjną, wydawniczą, dydaktyczną i naukową na uczelniach poznańskich.

Ostatecznie z katedry lwowskiej prof. Peretiatkowicz zrezygnował, kierując w dniu 26 września 1919 r. pismo do dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego Pisał w nim: „Czuję się w obowiązku zawiadomienia WP, że zostałem mianowany profesorem Uniwersytetu Poznańskiego, wobec czego rezygnuję z katedry Uniwersytetu Lwowskiego. Żałuję bardzo, że okoliczności nie pozwoliły mi zetknąć się bliżej z tamtejszymi Kolegami Lwowskimi, których zawsze wysoko ceniłem”¹³.

Polem do bliskich kontaktów naukowych pomiędzy prof. Peretiatkowiczem a środowiskiem lwowskich prawników stało się wkrótce założone i redagowane przez niego pismo – „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, na łamach którego uczeni lwowscy gościli nader często.

⁸ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1482, s. 11.

⁹ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1482, k. 5.

¹⁰ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1482, k. 8.

¹¹ DALO, f. 26, op. 6, spr. 889, protokół z 7 kwietnia 1919 r.

¹² DALO, f. 26, op. 5, spr. 1482, k. 9.

¹³ DALO, f. 26, op. 5, spr. 1482, k. 10.

